

TEMA BROJA: ŽENE U POVIJESTI KOPRIVNICE I PODRAVINE
FOCUS TOPIC IN THIS ISSUE: WOMEN IN THE HISTORY OF
KOPRIVNICA AND THE PODRAVINA REGION

PODRAVKA MARA MATOČEC, PRVA SELJAČKA
KNJIŽEVNICA I POLITIČARKA U HRVATSKOM SELJAČKOM
POKRETU (1918.-1940.)

PODRAVKA MARA MATOČEC: THE FIRST PEASANT WRITER AND
POLITICIAN IN THE CROATIAN PEASANTS' MOVEMENT
(1918 TO 1940)

Mira Kolar

Red. sveučilišna profesorica u mirovini
 Draškovićeve 23, Zagreb
 mira.kolar@zg.htnet.hr

Primljeno/Received: 2. 9. 2007.

Prihvaćeno/Accepted: 7. 11. 2007.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK/UDC 929 (497.5-35) Matočec M.

SAŽETAK

Mara Matočec (Đelekovec, 1886. - Korija pokraj Virovitice, 1967.) bila je legenda za seljačke žene u Radićevu pokretu. Iako je bila neuka, nijedna građanska žena u javnom djelovanju nije joj bila ravna kada se radilo o agitaciji i radu na selu. Prirodnom inteligencijom i velikim marom privukla je seljačke žene u javni život i svratila pozornost političara u Hrvatskoj seljačkoj stranci na važnost ženskog rada. Nakon Mare Matočec podravske žene nikad više nisu bile izvan društvenog i kulturnog djelovanja. Njezino djelovanje treba podijeliti u tri faze. U prvoj piše pjesme o prirodi i one u kojima se odražava politički život. Tako su seoske žene Podravine bile upoznavane s radom braće Radić. Maru Matočec, koja je bila republikanka, pogodilo je kada je Stjepan Radić priznao monarhiju i Vidovdanski ustav pa se dulje vrijeme udaljava od stranke. To je i vrijeme njezine kolonizacije iz Đurđevca u Koriju pokraj Virovitice zaslugom dr. Đure Basaričeka. Njegovo tragično ubojstvo u Narodnoj skupštini vraća ponovno Maru Matočec Hrvatskoj seljačkoj stranci. Intenzivno se uključuje u kulturno-prosvjetni rad, koji je svoju kulminaciju dosegno oko 1937., kada je i u Glavnom odboru Seljačke sloge, a njezini komadi, osobito igrokaz »Matija Gubec« i »Invalid«, izvode se u mnogim mjestima. Kao žena, i to seljačka žena, Mara Matočec je u Hrvatskoj seljačkoj stranci odigrala i određenu ulogu kao agitator Hrvatske seljačke stranke u Bosni. U kraćim predavanjima i člancima te pjesmama ona je do Drugoga svjetskog rata prisutna na smotrama Seljačke sloge u Zagrebu, ali i na mnogim okupljanjima seljaka u sjevernoj Hrvatskoj. Odbijajući suradnju s partizanima, Mara Matočec doživjela je sudbinu mnogih istaknutih članova HSS-a. Bila je zaboravljena. No ipak je njezino djelovanje u buđenju seoskih žena za kulturni, prosvjetni, instruktivni pa i politički rad nezaobilazno kada se govori o povijesti žena i ženskih pokreta u Hrvatskoj. Cijenili su je Antun i Stjepan Radić, a i Juraj Krnjević se poslužio njezinom umješnošću za djelovanje među seoskim ženama i djevojkama.

Ključne riječi: Mara Matočec, Podravina, Seljačka sloga, djela.

Key words: Mara Matočec, Podravina, Seljačka sloga, works.

1.

Pisanje Dragojle Jarnovićeve, Marije Jambrišak i Marije Jurić Zagorke, Marije Švel Gamiršek, Osječanke Vilme Vukelić te Side Košutić i nekih drugih književnica privlačilo je pozornost javnosti do 1941. godine. One su pripadale građanskom krugu i većinom su ih dobro obradili književni povjesničari, a i danas nastaju nove studije. Mara Matočec prva je žena seljanka koja se u iznimno teškim okolnostima uključuje ne samo u seljačku književnost nego i u politiku Hrvatske seljačke stranke (HSS). Proučavanje njezina rada pokazuje zadivljujuću aktivnost s obzirom na njezine zadatke kao majke i voditeljice malenoga seoskog imanja. Svojim dostojanstvenim držanjem, mudrim i racionalnim riječima, ali ponajviše radom u kući, na selu i u Hrvatskoj, stekla je i uživala veliko povjerenje seoskih žena u Hrvatskoj, ali je bila poznata i u Bačkoj te Bosni. No najviše je bila poznata u Podravini. To je njezina uža domovina, kraj u kojem je odrasla i gdje su nicala sve njezine inspiracije i topila se njezina snaga. Njezino uključivanje u književnost i njezina aktivnost vrlo su slični radu Mihovila Pavleka Miškine, s tom razlikom da je Mara Matočec preživjela Drugi svjetski rat pa je bila zaboravljena jer se nije priključila antifašističkom pokretu, a Miškina je bio ubijen pa je po njemu nazvana i jedna brigada, a danas i više škola nosi njegovo ime.

Na našim prostorima ženska radnička avangarda dobila je svoje mjesto tijekom socijalističkog razdoblja. Tad je objavljeno nekoliko zbornika o ženama, ali pritom se uvijek ističu žene radnice ili heroine antifašističkog rata, poput Kate Pejnović.¹ Istraživači sela u međuraću malo pozornosti posvećuju seljačkoj ženi, smatrajući je dijelom seljačkoga kulturnog pokreta, odnosno Hercegovce Seljačke sloge, pa se tek tu i tamo spominje neko žensko ime, pri čemu i tu dominiraju građanske, školovanije žene, nerijetko supruge istaknutih političara, što je preuzeto i u najnovije vrijeme.² Građanske žene udružuju se u gospojinska društva koja se bave humanitarnim radom, učiteljice se udružuju u ženska učiteljska društva, a mnoge žene rade u sklopu Crvenog križa ili crkvenih redova te su aktivne u bolnicama. Danas se proučavanju ženske povijesti 20. stoljeća posvećuje mnogo veća pozornost pa se promatra žena na radu, u obitelji, u politici, žena u kulturi te u ratu.³

No slučaj Mare Matočec je jedinstven. Ona je izrasla iz same kolijevke seljačkog pokreta Stjepana Radića. Ona je aktualizirala razmišljanja Stjepana Radića o položaju i ravnopravnosti seljačke žene u seljačkom društvu u vrijeme kada su muškarci tek dobili opće pravo glasa.⁴ Dakako, poticaji su dolazili iz Radićeve spoznaje o borbi Engleskinja za opće pravo glasa, ali bio je snažan i utjecaj Marije Radić-Dvoržak koja je pisala o ženskom pitanju još 1904. godine.⁵ Upra-

¹ Većinom se smatralo da se ženski pokreti ne smiju odvajati od muškoga. Međutim, zbog postojanja antifašističkih organizacija koje su se pretvorile u ženska udruženja Socijalističkog saveza radnog naroda ipak su se tijekom vremena počeli izdavati posebni zbornici u kojima se obrađivao ženski radnički i komunistički pokret. (Žene u radničkom pokretu i socijalističkoj revoluciji Hrvatske, I-II., Zagreb, 1959.; Borbeni put žena Jugoslavije, Beograd, 1972.)

² Vidjeti zbornik *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest*, priredila Andrea Feldman, Zagreb, 2004. To je djelo posvećeno Lydiji Sklevicky i Dunji Rihtman-Auguštin, pri čemu treba istaknuti da je L. Sklevicky prva počela proučavati paralelno djelovanje žena u građanskom, radničkom i komunističkom pokretu u 20. stoljeću na interdisciplinarni, sociološki način. U tom zborniku o seljačkoj ženi pišu Suzana Leček i Branka Boban.

³ Ruth Tudor, *Poučavanje ženske povijesti 20. stoljeća*, Zagreb, 2005., 41-51.

⁴ Stjepan Radić je 1917. u *Domu objavio članak svoje supruge Marinke u kojem je iznijela argumente za ravnopravnost žena*. (Branka Boban, »Materinsko carstvo«, *Zalaganje Stjepana Radića za žensko pravo glasa i ravnopravan položaj u društvu*, U: *Žene u Hrvatskoj*, n. dj., 203.)

⁵ Marija Radić-Dvoržak, *Žensko pitanje*, Hrvatska misao, Zagreb, 1904./1905., br. 4. 7 i 8, 308-312 i 367-468.

vo je u Mari Matočec Stjepan Radić pronašao tip prave hrvatske seljačke žene, one koja se brine za dom i djecu, a istodobno ne zanemaruje svoju društvenu ulogu među ženama i javni život te je sposobna boriti se za svoja prava i bolji život. Bilo je to posve drukčije mišljenje od onoga koje je zastupao đelekovački svećenik Fran Škrinjar. Godine 1919. tvrdio je da ženama ne treba dati pravo glasa kako se ne bi morale upletati u »strančarsko blato i politički kal«. ⁶ No bilo je i protivnih mišljenja. Martin Crnčić iz Sokolovca tvrdio je da se ne može govoriti o narodnom i demokratskom duhu ako se ženi uskraćuje da izvršava svoje narodno i socijalno pravo. ⁷ No Zakon o općem pravu glasa od 19. prosinca 1917. nije davao opće pravo glasa ženama. Ipak, zauzimanjem demokratskih snaga školovane žene, one koje samostalno vode svoja kućanstva te udovice mogle su glasovati na općinskim i gradskim izborima u proljeće 1920. No samo tada. Žene se i poslije, sve do Drugoga svjetskog rata, nastojalo ograničiti na rad u gospodarstvu kao poželjnu i jeftinu radnu snagu, dopuštajući joj eventualno neke kulturne i socijalne aktivnosti. Žena nije dobila pristup politici. Mara Matočec više je puta pokušavala razbiti taj zatvoreni krug, u čemu je katkad i uspijevala. Stjepanu Radiću i Jurju Krnjeviću Mara Matočec bila je vrlo draga pa su joj oni pomagali u njezinim istupima.

U knjizi »Mara Matočec - hrvatska književnica - seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno-prosvjetnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić« (Koprivnica - Zagreb, 1993.) pokušala sam rekonstruirati život Mare Matočec, podijelivši njezin život na književni, politički i obiteljski. Međutim, to metodološki nije ispravno. Mara Matočec djelovala je kao cjelovita ličnost. Danas smatram da ne bi bilo dobro promatrati je samo u sklopu njezine aktivnosti u Seljačkoj slozi od 1936., ali isto tako ne bi bilo dobro dijeliti njezine pjesme o prirodi od njezina rada u polju, šumi i livadi. Mara je prolazila kroz svoj život kao što prolazi priroda u godini. U mladosti bila je pjevnija i romantičnija, a poslije racionalnija i realnija. Poput svih samohranih majki, njezin je život bio teži od života žena koje su se mogle osloniti na druge članove obitelji. Mara je bila sama, stup svoje male obitelji, hraniteljica svoje djece i svoje stoke, a kad god bi mogla, posegnula bi za Radićevim novinama i knjigama, pokušavajući proniknuti u dubinu Radićeve ideologije i spoznati što se to događa u svijetu i Hrvatskoj.

Zbog toga sam Marin život podijelila na mladost, zrelo doba i starost, pokušavajući iskazati njezine reakcije na određena politička i društvena zbivanja.

2.

Život u Đurđevcu. Mladost. Mara Matočec rođena je u Đelekovcu 13. listopada 1886. od oca Luke Jandrašića i majke Mare rođene Vrbančić. Kao dijete preselila se s roditeljima u Đurđevac gdje se udala vrlo mlada za stolara Stjepana Matočeca, pravoužitnika đurđevačke imovne općine. Međutim, zbog velikog broja onih koji su se bavili time prava koja su se mogla dobiti od imovne općine bila su veoma malena i većina je pravoužitnika bila poprilično siromašna.

Život Mare u Đurđevcu obilježava radost mladosti protkana velikim oduševljenjem za pokret braće Radić. Siromaštvo i nedostatak zemlje uz velike komplekse državnih šuma, buntovnost i nezadovoljstvo obilježili su povijest naroda na tom području koji traži spas u slavenofilskoj ili republikanskoj ideji.

Tu prvu fazu Marina djelovanja obilježila je i udaja, ali je ubrzo buknuo Prvi svjetski rat i Mara se na kraju rata našla s troje male djece i bez muža koji se nije vratio iz rata. Počela je velika i teška borba za preživljavanje. To je vrijeme teško, oporo, tvrdo i Mara Matočec kao mlada žena veže se uz pokret Stjepana Radića, čiji su joj list i akcije jedino svjetlo u vrijeme beznađa i učvršćenja centralizirane Karadžorđeve monarhije.

⁶ B. Boban, n. dj, 205.

⁷ Isto.

U sukobu srpske vojske i domobrana 5. prosinca 1918. godine na Jelačićevu trgu u Zagrebu, koji je bio protest zbog načina stvaranja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, stradao je sin koprivničkog fotografa Kolumbara. Slijedili su sukobi u Prekodravlju i Podravina je tih prvih dana nove države bila nemirna, a kada su se ondje pojavili mnogobrojni vojnici srpske vojske, koji su seljake počeli smirivati batinama, činilo se kao da se rat nastavio na tom području u blizini Mađarske, gdje je izbila boljševička revolucija pod vodstvom Bele Kuna. Sukobi vlasti i naroda bili su česti i uvijek je mir uspostavljan silom. Mihovil Pavlek Miškina iz Đelekovca već je objavio svoje prve sastavke u *Narodnoj zaštiti*.⁸

U takvim prilikama Mara Matočec osmišljava svoju aktivnost okupljajući žene protiv kojih se nisu mogle primjenjivati tako grube metode kao protiv muškaraca.

Javlja se ideja o potrebi osnivanja Seljačke sloge kao kulturne organizacije seljaštva. Danas se uzima da je sastav pravila inicirao seljak Stjepan Kovačević iz Buševca zatraživši kao knjižničar pučke čitaonice u Buševcu pomoć Rudolfa Hercega koji je bio glavni organizator Seljačke sloge do Drugoga svjetskog rata.⁹ Pravila su već 1920. sastavili Đuro Basariček, Fran Novljan, Juraj Krnjević, Zvonimir Pužar te seljaci Ivo Robić i Stjepan Kovačević, a s njima se složio i Stjepan Radić iz zatvora.¹⁰ No na odobrenja pravila mnoga su sela trebala čekati veoma dugo ili uopće nisu ni odobrena. U Đurđevcu i Koprivnici odmah su osnovana ta društva, a djelovala su kao organizacije u sklopu Saveza humanitarnih društava Narodne zaštite čiji je tajnik bio dr. Đuro Basariček, kojeg je Mara upoznala na koprivničkoj skupštini 7. ožujka 1920. godine. Važno je da je Seljačka sloga u Đurđevcu djelovala kontinuirano od 1920. sve do diktature 1929. i da je ponovno bila obnovljena među prvima u poslijediktatorskom vremenu.

Mihovil Pavlek Miškina bio je i odbornik uprave Seljačke sloge, izabran 11. listopada 1925. godine u Zagrebu zajedno s Mijom Stuparićem iz Kutine i Ivanom Grandom te Ivanom Robićem kao predsjednikom, ali tu su i Rudolf Herceg, Đuro Basariček, Josip Ljubić, Zvonimir Pužar i Ivo Šarinić.¹¹ Seljačka sloga je u to vrijeme osmislila sadržaj svojih djelatnosti koji se održao do Drugoga svjetskog rata, s time da su međusobno upoznavanje seljaka iz različitih krajeva i popularizacija seljačke kulture bili bitna odrednica njezina rada.

Ne znamo mnogo iz tih prvih dana javnog djelovanja Mare Matočec, no ona u stopu prati Miškinu i vjerojatno čita *Dom Stjepana Radića i Narodnu zaštitu* Đure Basaričeka, listove koji su bili glavni informatori seljaštva koje je trebalo probuditi za politički i prosvjetni život.

Mara Matočec nije se, dakako, mogla uključiti u političku borbu koja je bila rezervirana isključivo za muškarce. No ona je mogla čitati, komentirati, pisati i pratiti što se zbiva u Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci i, kako se čini, radila je to s oduševljenjem te je počela pisati pjesme s još nekoliko djevojaka i žena. No za razliku od onih koje su brzo odustale od te aktivnosti, Mara Matočec doživljava iz političkog života pretakala je u pjesme te je, osim lirskih posvećenih prirodi, pisala i one s političkim, buntovnim i revolucionarnim temama. Upijala je poput spužve narodne poslovice i izreke koje su kolale u narodu, znala ih ugraditi u svoj govor i znala se njima poslužiti u prikladnom trenutku u javnom nastupu¹² Njezini motivi bili su vezani i uz

⁸ Mihovil Pavlek Miškina (Đelekovac, 1887. - Jasenovac, 1942.) bio je u mjesnom odboru u Đelekovcu koji je tražio provedbu agrarne reforme 1919.

⁹ Rudolf Herceg (Pristava kod Tuhlja, 1887. - Zagreb 1951.) bio je narodni zastupnik HRSS-a 1920. i 1923., a onda se posvećuje kulturno-prosvjetnom radu u Seljačkoj slozi, čiji je bio tajnik u vrijeme kad je Ivan Robić iz Buševca bio predsjednik, a od 1925. je i predsjednik.

¹⁰ Suzana Leček, *Seljačka sloga, Osnivanje i prestanak djelovanja (1920./1925.-1929.)*, Spomenica Ljube Bobana, Zagreb, 1996., str. 287 i 289. S. Leček je od 30-ak spomenutih podružnica rekognoscirala njih samo 14.

¹¹ S. Leček, *Seljačka sloga, Osnivanje*, str. 290.

¹² *Seljačka sloga*, Zagreb, 1940., br. 2, 42-43, br. 6, 15-159.

prirodu. Ona želi mir te priznaje samo narodnu gospodu čija se kultura ogleda u poštenju i radu za narod.

U toj fazi najvažniji je njezin prvi javni istup u Koprivnici kada je seljački prvaci napadaju jer, tvrde, babi nije mjesto za govornicom, ali je Stjepan Radić žestoko brani. Na sjednici Glavnog odbora HPSS-a potkraj 1918. pripremljena je rezolucija u kojoj se zahtijevala hrvatska republika jer je, isticalo se, našim ljudima bilo dosta monarhije koja naše ljude šalje na različite europske bojišnice za tuđe interese. Selo je bilo opustošeno, puno ratnih invalida i osiromašenih seljačkih sitnih posjeda. Trebalo je raditi za selo. Svakako treba istaknuti da je Mara Matočec govorila na toj skupštini istodobno s dr. Đurom Basaričekom, dr. Rudolfom Horvatom, Josipom Predavcem i dr. Vladkom Mačekom i da ju je Stjepan Radić uveo među govornike, braneći njezin istup pred onima koji joj kao ženi nisu priznavali pravo da govori pred narodom. Mara Matočec hrabro se držala na skupštini u Koprivnici na Zrinskom trgu 7. ožujka 1920.¹³ Ondje se okupilo oko tri tisuće građana, obrtnika, seljaka i činovništva te je na gradskim izborima izabrano 17 gradskih zastupnika seljaka, a gospodske, zapravo obrtničke stranke dobile su samo sedam zastupnika, potvrdivši da je Koprivnica zapravo seljačka. Za gradonačelnika je izabran Ivan Kraljić. On je u to vrijeme bio član Glavnog odbora Hrvatske pučke seljačke stranke, ali je glavni govornik na predizbornoj skupštini bio ipak dr. Rudolf Horvat, koji je puni sat govorio s balkona Gradske vijećnice, a istog je dana sličan govor održao u Peterancu.¹⁴ Ondje je prihvaćena rezolucija koju je očito sastavio dr. Horvat. Tražili su se: 1. pravilan omjer zamjene krune u dinar; 2. pripojenje hrvatskih krajeva koje su okupirali Talijani matici zemlji; 3. da mladići služe vojsku u Hrvatskoj, a ne izvan nje; 4. da vlada vodi politiku mira, a ne rata; 5. seljačko i radno pravo dade se do kraja provesti samo u neutralnoj seljačkoj republici.¹⁵ Prema zaključcima, koprivnička je skupština prethodila Osmoj glavnoj skupštini HPSS-a koja je održana u Podsusedu u Zagrebu 11. travnja 1920., nakon što su vlasti odbile da se skupština održi čak i na Kajzerici, vježbalištu preko Save, bojeći se narodnih nemira. U rezoluciji na toj skupštini traženo je da izborna pravo dobiju svi muškarci i žene iznad 18 godina, s obzirom na to da je Stjepan Radić znao da njegova snaga leži u brojnosti izbornika. Skupštinu je otvorio dr. Vladko Maček¹⁶ jer je Radić bio u zatvoru, otvorivši je pozdravom »Hrvatski seljački narode! Hvaljen Isus i Marija«. Na toj skupštini bila i Mara Matočec, koja je tada živjela u Đurđevcu, te je u povodu toga napisala pjesmu »Hrvatska seljačka slava«.¹⁷ U Đurđevcu jako radićevsko raspoloženje stvara Mara Matočec svojim izvrsnim pjesmama, stihovima obilježava svaku veću skupštinu opjevajući braću Radić. Tako je, uz pjesmu o podsusedskoj skupštini 1920., napisala i pjesmu »Milomu seljačkom učitelju«, prisjećajući se rođendana Antuna Radića kojega je osobito voljela i cijnila, kao i cijela Podravina, a koji je umro 1918. godine.¹⁸

¹³ Hrvoje Matković, *Povijest hrvatske seljačke stranke*, Zagreb, 1999., 73.

¹⁴ Ivan Kraljić, *Velika skupština u Koprivnici*, SD 3, 25. 3. 1920., 1, 4.

¹⁵ Hrvatski državni arhiv (HDA), *Predsjedništvo Zemaljske vlade (Prs. ZV)*, sv. 6-14/4534/1920, kut. 1048. - citirano prema rukopisu Ivce Miškulina »Općinski i parlamentarni izbori u koprivničkom kotaru 1920. godine«, rukopis u pripremi za tiskanje u Podravini, na čemu mu najljepše zahvaljujem.

¹⁶ Dr. Vladko Maček (*Jastrebarsko*, 20. 7. 1879. - *Washington*, 15. 5. 1964.) od 1889. živi u Zagrebu u očevoj kući u Prilazu Đure Deželića br. 9. Politikom se počeo baviti 1897. godine, ali je braću Radić upoznao tek početkom 20. stoljeća. Prvi mu je bio posao prislušnika kod Sudbenog stola u Zagrebu, a onda u Petrinji. Zatim radi na Kotarskom sudu u Samoboru i Ivaniću, a 1907. položio je odvjetnički ispit i otvorio odvjetničku pisarnu u Sv. Ivanu Zelini. Od 1906. bio je u Glavnom odboru HPSS-a, 1909. prvi put dolazi u Novigrad Podravski, a 19. lipnja 1909. i u Sv. Petar kod Velikog Bukovca. Prvi se put kandidirao u Krapini 1910., no poslanik je postao tek 1920. godine u krapinskom izbornom kotaru. Od tada cijelu svoju djelatnost veže uz stranku (Ivo Perić, *Vladko Maček, Politički portret*, Zagreb 2003.) Mačekova prva žena Paula bila je iz Virja i djevojačko prezime bilo joj je Grubešić.

¹⁷ SD, 7, 21. 4. 1920., 1 i 3; »Mara Matočec, Hrvatska seljačka slava«, 10, 12. 5. 1920., 1.

¹⁸ SD, 17, 30. 6. 1920., 1.

Ideje Hrvatske republikanske seljačke stranke propagiraju se pjesmom i proglasima. U Zagrebu je 23. listopada 1920. održan prvi izborni sastanak u Zagrebu s proglasom dr. Vladka Mačeka i Josipa Predavca, a već sutradan drugi na kojem se okupilo 400 izaslanika iz svih osam županija Hrvatske u zgradi Jašionice (danas Branimirova tržnica). Podijeljena su zaduženja i dogovoreni kandidati. Program, međutim, nije stigao u narod preko *Slobodnog doma* zbog cenzure te je od programa, odnosno proglasa ostao samo naslov »Čovječnost, to jest potpuna neutralnost u svim ratovima«.¹⁹ Mara Matočec poziva na izbore pjesmom »Ustaj, seljački rode!« koja je tiskana kao uvodnik, što jasno odražava kako se u to vrijeme gledalo na pjesme Mare Matočec koja je dolazila iz Podravine, najjačeg uporišta Radićeve stranke.²⁰

Uoči parlamentarne rasprave o Ustavu bili su dopušteni skupovi jer se Kraljevstvo Srba Hrvata i Slovenaca htjelo prikazati pred svijetom kao demokratsku zemlju i Hrvatska republikanska seljačka stranka organizirala je velike skupštine u mnogim mjestima, pa tako i u Đurđevcu te Koprivnici. U Koprivnici je 8. svibnja 1921. Stjepan Radić govorio na skupštini, a cijeli grad bio je ukrašen cvijećem i zelenilom. Osim njega, govorili su i Tomo Jalžabetić te Mara Matočec koja se osvrnula na težak položaj obitelji koje su u ratu izgubile svog hranitelja i oca. Na tiho Jalžabetićevo protivljenje da nastupi Mara Stjepan Radić mu je rekao: »*Tko je proti ženama, ne pripada k nama niti k našem programu*«.²¹

Stjepan Radić dugo se nije mirio s podjelom zemlje na 33 oblasti jer su se gubila stara povijesna imena i podjele. Donesen je i Markov protokol koji je pozornost usmjeravao prema socijalnim pitanjima. Prehrana stanovništva u pasivnim krajevima bilo je iznimno važno pitanje za Stjepana Radića do kraja njegova života i možda je zato i izgubio glavu.²² Iako je Markov protokol tek 15. travnja 1923. postao javan na tzv. Borongajskoj skupštini, na kojoj je bilo između osamdeset i sto tisuća ljudi i kojoj je i Mara Matočec posvetila jednu pjesmu²³, on nije unaprjeđivao odnose jer je Radić objavio da hrvatski zastupnici neće ići u Beograd.²⁴ Na vijećanju Glavnog odbora HRSS-a 1. srpnja 1923., gdje je bilo 105 članova Glavnog odbora HRSS-a i 56 zastupnika, mnogi su govorili o nepodnošljivim gospodarskim prilikama u svojim područjima jer su kriza kredita i oskudica novca zaustavljale investicije. Među ostalima, govorili su Franjo Vrtar iz Novigrada, Blaž Šalomon za ludbreško područje, Martin Crnčić za sokolovačko, Tomo Jalžabetić za đurđevačko i Tomo Vojković koji se iz Imotskog naselio u Klokočevcu za garešničko područje.²⁵

Izjava Pavla Radića u Narodnoj skupštini 27. ožujka 1925. da Stjepan Radić priznaje i monarhiju i Vidovdanski ustav i da se odriče republikanizma udaljila je mnoge članove njegove stranke od Radića. Nakon te izjave mnogi su čestitali Stjepanu Radiću na »sporazumu«, no ne i podravske organizacije. One kao da su »zanijemjele« i nema nikakvih podataka o njihovu djelovanju u *Domu* koji uređuje Pavle Radić i koji je iz svog naslova izbrisao pridjev »slobodni« te je počeo izlaziti kao posve novi list 6. svibnja 1925. s oznakom broja jedan i prvoga godišta. U tom listu dugo nema nikakvih priloga od Podravaca, osim nekoliko članaka Miškine i Miška Račana. Tako Miškina objavljuje 3. lipnja 1925. članak »Hrvatski seljak, suverenitet naroda i pravi spo-

¹⁹ SD, 31, 6. 10. 1920., 2.

²⁰ SD, 33, 20. 10. 1923., 1.

²¹ M. Kolar-Dimitrijević, *Jalžabetić*, 260.

²² SD, 30, 18. 7. 1923., 2.

²³ SD, 19, 2. 5. 1923. - M. Matočec, *Spomen na 15. 4. 1923.*

²⁴ H. Matković, *Povijest HSS*, 149.

²⁵ SD, 28, 4. 7. 1923., 1.

razum«²⁶, a Miško Račan piše »Gdje je uzrok da Hrvati nisu išli prije u Beograd?«²⁷ Miškina je objavio više članaka i u kalendaru stranke »Božićnici« za 1926. godinu, ali Mara Matočec veoma se dugo ne javlja. Njezina jednostavna seljačka duša nije mogla shvatiti da Stjepan Radić od republikanca odjedanput postaje monarhist.

Udaja u krajišku obitelj u Đurđevcu nije Mari Matočec donijela blagostanje jer krajišnici Đurđevčani, kao i većina Đurđevčana, nisu imali dovoljno zemlje. Uz to, đurđevačka zemlja bila je teška za obradu, a pijesak je još bio nevezan i dolazio je iz đurđevačkih pijesaka te zatr-pavao vrtove i dvorišta. Javne istupe Mare Matočec ostale žene u Đurđevcu baš i nisu odobraval-e. Žene se nisu miješale u politiku niti su javno nastupale. To je vrijeme kada Mara prati zbiva-nja u prirodi i iz nje crpi pouke i snagu. Prati događaje vezane uz seoske običaje, pa i njezine pjesme nose ta obilježja. Opjevava rođenje, krštenje, Martinje, Božić i Novu godinu te Vinceko-vo, kada završava razdoblje umiranja i počinje obnavljanje života. Osobito jak u tom kraju bio je kult Marije zbog prošteništa u Molvama, odnosno zbog velike smrtnosti krajišnika u 18. i 19. stoljeću na različitim bojišnicama Europe, pri čemu je umrlah od rana ili španjolske gripe u Pr-vome svjetskom ratu bilo veoma mnogo pa su neki domovi gotovo opustjeli. Đurđevačko je groblje na blagdan Svih svetih bilo puno ljudi koji su obilazili svoje najmilije. Sve je to našlo svoje mjesto u pjesmama Mare Matočec, čiji se muž nije nikada vratio iz Prvoga svjetskog ra-ta.²⁸

Bila je izložena jednakim utjecajima kao i Mihovil Pavlek Miškina pa je to prvo razdoblje Marina života izvanredno proživljeno u njezinim pjesmama. Pažljivo je pratila što se pjeva u Podravini²⁹ i s tim repertoarom nastupala je i poslije kada je živjela u Koriji kod Virovitice. Ono što je upila u mladosti u Podravini obilježilo je cijeli život Mare Matočec i ona se još i 1939. prisjećala što je vidjela i čula u Podravini, uspoređujući doba svoje mladosti s vremenom prije Drugoga svjetskog rata.³⁰

Podravska sredina, buntovna, opora, teška, ali puna nade nalazi svoj izraz u pjesmi »Zimze-len«.³¹ Mara Matočec odlično je opjevala karakteristike podravskoga puka. Mnoge su njezine pjesme vezane uz rad na polju i život u prirodi (»Sunce zađe« (1927.), »Majka i djeca u polju« (1928.), »Potrebe« (1937.), »Kosci« (1938.), »Meni ne treba tvoja vura (1938.) i mislim da su one živjele u Marinoj duši od mladosti te uvijek nanovo iskrsavaju u pomalo modificiranom obliku.

3.

Na putu kolonizacije ili napuštanje Đurđevca i dolazak u Koriju kod Virovitice. Maru Matočec jako je pogodilo i kada je đurđevački političar Tomo Jalžabetić istupio 1924. iz stranke Stjepana Radića te se upisao u Hrvatsku seljačku federalnu stranku koja je počela surađivati s režimom.³² No još ju je više pogodilo kada je Stjepan Radić priznao 1925. Vidovdanski ustav i monarhiju i ušao u vladu kao ministar prosvjete. Dugo vremena javno ne djeluje.

Bila je prava sreća što je nekako u to vrijeme počeo izlaziti časopis *Seljačka prosvjeta* kao glasilo Seljačke sloge. Već u prvim brojevima 1926. javljaju se u tom časopisu i Mihovil Pavlek

²⁶ *Dom*, 5, 3. 6. 1925., 2-3.

²⁷ *Isto*, 4.

²⁸ *Poznate su njezine pjesme: U spomen Antunu Radiću (Seljačka sloga, 936, br. 1, str. 4); Antunu Radiću, (Božićnica, 1937., 68-79); U spomen braće Radić (Seljačka sloga, 1936., br. 5, str. 105); Na dan Svih svetih (Seljačka sloga, 1940., br. 10-11, str. 302); Marijine suze (Seljačka sloga, 1938., br. 7, 228).*

²⁹ *Seljačka prosvjeta, 1926., 18-19, 253 - Mara Matočec, Pjesme što se pjevaju u Podravini.*

³⁰ *Seljačka sloga, 1939., br. 4, 97-98 - Mara Matočec, Što sam vidjela i čula u Podravini.*

³¹ *Seljačka prosvjeta, 1926., 20-24, str. 285 - Mara Matočec, Zimzelen.*

³² *Mira Kolar-Dimitrijević, Trnovit životni put đurđevačkog političara Tome Jalžabetića, Đurđevački zbornik, 1996., 1(1996.), 247-268.*

Miškina i Mara Matočec. Veliku pozornost izaziva i Miškinina novela »Za svojom zvijezdom«, koja pokazuje da se Podravina nije smirila i da su socijalni problemi u njoj bili još veći nego prije.

Mara Matočec odlučila je u to vrijeme prodati svoj posjed u Đurđevcu i preseliti se na majur Koriju kod Virovitice. Na kolonizaciju seljaštva iz prenaseljenog Hrvatskog zagorja i Podravine pomišljalo se u Zemaljskoj vladi u Zagrebu još prije 1918. No rat je omeo tu akciju, a poslije rata kolonizacija kajkavaca na područje Slavonije bila je nepoželjna jer je plodnu slavonsku zemlju vlada u Beogradu predvidjela za naseljavanje solunskih dobrovoljaca i ljudi iz Bosne i Like i Hercegovine.³³ Kolonizacija Podravaca u Slavoniju tekla je gotovo ilegalno pod vodstvom dr. Đure Basarčeka, koji je u kolonizaciju uvrstio seljaštvo iz različitih krajeva.³⁴ Mara Matočec uspjela se uključiti i kupiti posjed na pustom virovitičkom vlastelinstvu koje je od 1726. držao knez Josip Flock de Cordona i koje je, prema Tuskayevu popisu iz 1736., imalo 26 sela i naselja. Od 1750. do 1839. virovitički posjed vlasništvo je grofa Marka Pejačevića. Tada je zbog dugova prodano njemačkom knezu Schaumburg-Lippeu. Korija se ne iskazuje kao selo i očito je nastala nakon što su iskrčene šume. One su urbarom od 1756. postale vlasništvo vlastelinstva koje je stalno bilo u sukobu s trgovištem Virovitica, koje je također došlo pod vlast Pejačevića te je moralo davati tlaku vlastelinu sve do 1848. godine. Sukobljavanje Virovitičana s upravom vlastelinstva nikako nije prestajalo te je vođeno i tijekom prve polovice 19. stoljeća i 1837. dogodila se seljačka buna koju je ugušila Đurđevačka pukovnija. U 1848. trgovište Virovitica traži svoje »stare pravice« inzistirajući u »zahtjevanjima« da ostane privilegirano trgovište te da se gradskoj općini vrate regalna prava, pravo krčmarenja, mesarenja, sajmovia da se ukine motičarina i maltarina te da se zabrani pokućarenje u korist domaće trgovine. Virovitica se 1848. opredijelila za Jelačića, a ne za Mađare i uz pomoć vojnika đurđevačke pukovnije branila se od Mađara te je ban svečano dočekan 3. rujna 1848. u Virovitici, a ondje je 4. rujna 1848. održana županijska skupština i potvrđena vjernost Jelačiću i time učvršćena granica između Hrvatske i Mađarske na Dravi. Pokušaj da se seljaštvo ponovno 1849. podvrgne vlastelinskim arendatorima onemogućili su smirivanje stanovništva u cijelom području. Županija je branila interese vlastelinstva, a seljaci su zahtijevali potpunu ekonomsku slobodu. Seljake su batinali i morali su vlastelinstvu plaćati odštete za livade i krčevine. Sve je to otežalo poslovanje veleposjeda Schaumburg - Lippea s oko 75.000 jutara zemlje, od čega je bilo devet desetina pod šumama.³⁵ Virovitičko vlastelinstvo bilo je prvo istočno od Đurđevačke pukovnije i kada je ona razvojačena 1873., stanovništvo Podravine počelo se kretati prema Virovitici gdje je zemlja bila kvalitetnija od đurđevačkih pješčanih njiva. Osam majura virovitičkog veleposjeda s mnogobrojnim pustama privlačilo je Podravce, ali se u Koriji nije mogla dobiti zemlja jer to nije bila selišna zemlja, nego pašnjak i trebalo je kupiti zemlju, a Ravnogorska banka preuzela je posjed u parcelaciju i prodaju 1911. godine. Tako se i Korija, pusta, a ne selo ili naselje, počela naseljavati, što je pojačano nakon što je ondje otvorena osnovna škola.³⁶ Godine 1910. u Koriji je živjelo nešto više od dvije stotine stanovnika, a kretanje stanovništva bilo je pozitivno.³⁷

³³ Zdenka Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj od 1918. do 1941., I*, Zagreb 1997., str. 18. *Zabranjeno je bilo kolonizirati se svima koji su bili suđeni za neki kazneni postupak ili uključeni u neku pobunu. S obzirom na kraj rata, među sirotinjom je bilo mnogo prijestupnika i svi oni bili su isključeni iz kolonizacije.*

³⁴ *Seljačka sloga*, 1937., br. 6 a, 125-126 - Mara Matočec, *Najvažniji socijalni posao: kolonizacija.*

³⁵ *Filip Potrebica, Virovitičko vlastelinstvo do 1849. godine, U: Virovitica, Virovitica 1996., 68-74.*

³⁶ *Korija nije imala crkvu, ali su ruski zarobljenici tijekom Prvoga svjetskog rata sagradili malu drvenu kapelicu.*

³⁷ *Taj broj nije se mnogo mijenjao u međuratnom razdoblju, ali je Korija uvijek imala pozitivnu bilancu te je tek 1992. smrtnost bila veća od rođenja (Vida i Pero Turčinović, Virovitica i njezino stanovništvo, U: Virovitica, Izabrane teme, 1996., 51).*

Doseljavanje u Koriju bila je velika promjena za Maru. Ondje se govorilo »po slavonski«, dakle ikavicom, a i način života bio je nešto drukčiji. No u mnogo čemu se osjećalo blagostanje Virovitice koja je imala bogat društveni život. U Virovitici je hrvatsko pjevačko društvo Rodoljub još 1881. imalo svoju koračnicu sa stihovima Augusta Harambašića, koju je uglazbio Ivan pl. Zajc. Od kraja stoljeća ondje je djelovalo i tamburaško društvo Sloga, a održavane su često i kazališne predstave. Poslije velikog požara 1871. osnovano je u Virovitici i Dobrovoljno vatrogasno društvo koje je imalo svoju puhačku glazbu. Grad je imao i list *Virovitičan* koji je 1899. pokrenuo Ivan Dobrovec Plevnik i koji pod promijenjenim naslovom izlazi do 1941. godine. Virovitica je bila prometna, dobro povezana sa sve četiri strane svijeta. Od 1885. imala je željezničku vezu sa Slatinom, s Kloštrom i Bjelovarom od 1900., a 1912. sagrađena je i pruga do Koprivnice. Od 1897. Virovitica je vezana željezničkom prugom i s Daruvarom i Banovom jarugom, a željeznička pruga prema Barcsu prestala je 1918. prometovati jer su beogradske vlasti nastojale prekinuti sve veze s Mađarskom. Virovitica je bila mjesto velikih mogućnosti.

No kolonistima nije bilo lagano jer im država nije pomagala i morali su sve podignuti sami. Morali su sami sagrađiti svoje kuće i oformiti svoja gospodarstva, a to je bilo veoma teško jer je upravo 1924. Narodna banka zatvorila kredite pa su seljaci mogli dizati kredite samo kod privatnih banaka i uz lihvarske kamate, a svim novosagrađenim gospodarstvima zaprijetila je propast jer su se počeli umnažati i uvećavati porezi, a cijene poljoprivrednih proizvoda počele su padati već 1926. zbor krize kredita. Usprkos tim nevoljama kolonisti su bili zahvalni dr. Đuri Basaričeku što ih je doveo u taj kraj, pa su mu nakon ubojstva odmah podignuli spomenik u Basaričekovu selu, kako je prozvana pusta Okrugljača.³⁸

Mara nije došla sama sa svojom nejačadi u Koriju. S njom je bilo dosta Podravaca i u zajedničkoj mucu i borbi za život razvio se osjećaj zajedništva koji se njegovao na sijelima kada su se ljudi okupljali i pjevali. Strah od propasti i borba da se održi u kraju gdje su poplave bile česte prisiljavali su Maru Matočec i ostale Korijance da se žestoko bore kako bi osposobili svoja mala imanja za proizvodnju i na njima preživjeli.

Polovicom 1927., kada se Stjepan Radić opet našao u opoziciji radeći na zbližavanju hrvatskih i srpskih seljaka kroz sporazum Seljačko-demokratske koalicije u listopadu 1927., Mara Matočec počinje razumijevati taktičku politiku Stjepana Radića koji je htio preko oblasti povezati interesno oblasne samouprave i tada je napisala pjesmu »Pozdrav Narodnom valu« u stilu narodne pjesme.³⁹ Naime, *Narodni val* bio je list Seljačko-demokratske koalicije koji je obavještavao o radu oblasnih samouprava. Mara Matočec javlja se na stranicama *Seljačke prosvjete* kao i Miškina.⁴⁰

Ideju rada preko Seljačke sloge Mara Matočec prenijela je u Koriju iz Đurđevca. Trebalo je mnogo napora dok se razbilo uvjerenje da žene ne smiju nastupati na predstavama, da žena mora biti skromna i ne uključivati se u javni život. Prvi ogranak Seljačke sloge u Slavoniji osnovan je 27. prosinca 1925. u Magić Mali na području novogradiškog kotara. Obilježavale su se godišnjice pogibije Matije Gupca 1573. i smrti Ante Radića, a od 1928. i poslije 1935. i žrtva atentata u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928. godine.

Međutim, izvjestan izostanak Mare Matočec iz Radićeve blizine dok je on bio na vlasti omogućio je nekim drugim ženama - neseljankama - da istisnu Maru Matočec iz vodstva HSS-a. Na

³⁸ *Seljačka sloga*, 1937., br. 3, str. 60 - Mara Matočec, *Velikom kolonizatoru seljaštva*. Na otvorenje tog spomenika došli su 1928. gotovo svi uglednici Hrvatske seljačke stranke na čelu s Jurjem Krnjevićem, a pjevane su i izvođene Marine pjesme i djela.

³⁹ *Narodni val*, 21, 10. 8. 1928., 4.

⁴⁰ *Narodni val*, 70, 8. 10. 1927., 3.

čelo toga stala je Julka Patriarcha.⁴¹ Ona govori na komemoraciji za Stjepanom Radićem 22. kolovoza 1928. u Seljačkom domu u Zagrebu.⁴² Dakako, to je vrijeme žetvenih radova i Mara možda i nije mogla doći. No kada se zna da je Đuro Basariček jedna od glavnih osoba koje su joj pomogle da se preseli iz Đurđevca u Koriju, mislim da ju je trebalo pozvati i omogućiti joj da iskaže zahvalu braći Radić i Đuri Basaričeku na zagrebačkom Mirogoju.

Međutim, neprijatelji su htjeli uništiti sjećanje na Radića. U Seljačkom domu na Zrinjevcu zapaljena je Radićeva slika 11. kolovoza 1928., a 27. kolovoza dogodio se požar u velikoj dvorani i dvostruko paljenje doma. Izgorjeli su mnogi vezovi i seljački darovi Radiću, čime je bila uništena i osnova već stvorenoga seljačkog muzeja.⁴³ Na poticaj dr. Stjepana Košutića i uz veliko zauzimanje Rudolfa Hercega počeli su se nanovo prikupljati izložci za seljački muzej i 11. listopada 1928. u Bjelovaru je održana izložba seljačkih rukotvorina bivše Bjelovarsko-križevačke županije koju je otvorio gradski načelnik Bjelovara J. Babička te Ženka Frangeš i profesor A. Jiroušek iz Narodnog muzeja za umjetnički obrt u Zagrebu.⁴⁴ Tom je prigodom Herceg iz Seljačke sloge naglasio da smotra i izložba mogu pružiti dokaz da Hrvatska čuva vezu s tisućugodišnjom tradicijom i kulturom.

Sve te nevolje potaknule su Maru Matočec da se intenzivnije uključi u rad HSS-a i njegovih organizacija. Oblasni odbor Osječke oblasti dao je Koriji, gdje je živjela Mara, beskamatni zajam od 60.000 dinara na tri godine radi nabave 19 komada rasplodnih junica, što je onda poboljšalo stočarstvo Korije.⁴⁵

Na konferenciju za unaprjeđenje seljačkoga kućnog obrta 5. rujna 1928. u maloj saborskoj dvorani dolazi i Mara Matočec, a dr. Stjepan Košutić, odjelni predstojnik zagrebačkog Oblasnog odbora za obrt i industriju i gđa Ženka Frangeš, predsjednica Ženske udruge i oblasna savjetnica, izrađuju plan kako treba seljačke žene uključiti u taj projekt.⁴⁶ Vjerojatno je tom prilikom Oton Frangeš Mihanović darovao Mari Matočec malo poprsje Stjepana Radića.⁴⁷ Mnogo se očekivalo od tog projekta jer je vrijeme bilo obilježeno izvanrednom aktivnošću Oblasnog odbora Zagrebačke oblasne skupštine na čelu s Josipom Predavcem i drugim suradnicima pokojnog Stjepana Radića. Međutim, i vlast se pripremala za pojačavanje političke presije pa su mnoge akcije HSS-

⁴¹ NV, 120, 24. 5. 1928., 3 - *Žene su se okupile u Bačunu kod Zagreba 23. 8. 1928., a onda su slušale i predavanja u sabornici.*

⁴² NV, 154, 6. 7. 1928., 3 - *Ženska organizacija HSS-a u Zagrebu; NV, 192, 21. 8. 1928. i 195, 24. 8. 1928., 4 - Svečana komemoracija ženske organizacije HSS-a, 7. Gđa Pekota, slikarica i učenica Vlahe Bukovca, izložila je svoju sliku S. Radića. Govorila je i Franja Matasović te Gizela Hitrec.*

⁴³ NV, 198, 28. 8. 1928., 2 - *Atentat na Hrvatski seljački dom. Šteta je procijenjena na milijune dinara (NV, 199, 29. 8. 1928., 1. Milijunska šteta od požara u Seljačkom domu. Ubrzo je dr. A. Jiroušek izradio prijedlog Oblasnom odboru Zagrebačke oblasti za osnivanje Radićeva muzeja (NV, 199, 29. 8. 1928., 3 - Važni zaključci Oblasnog odbora zagrebačke oblasti. Organizirana je i izložba narodnih radova u zagrebačkoj Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi koja je tada bila smještena u produženoj Boškovićevoj ulici u Zagrebu (NV, 199, 29. 8. 1928., 8 - Izložba narodnih radova). Upravo je uništenje te zbirke dovelo do većeg posjećivanja seljačkog doma i jedan seljak ogorčeno je rekao vidjevši palež Seljačkog muzeja: »To nisu ljudi, to nisu zvjerovi, to je još nešto gore i strašnije što se ne da ni imenom okrstiti. Ubiše nam Pavla i Gjuru Basaričeka, umoriše nam Predsjednika i Vodju, a sad eto zapališe naš dom, tu našu narodnu imovinu, tu našu svetinju« (NV, 200, 30. 8. 1928., 7 - Hrvatski - seljački narod posjećuje Seljački dom u Zagrebu.) Sastavljena je posebna komisija koja je trebala ispitati uzroke požara (NV, 201, 31. 8. 1928., 2. Komisija. U ime Seljačkog doma bili su Josip Predavec, ing. Josip Šurina, ravnatelj Ante Ružić i mnoštvo stručnjaka, među kojima i vatrogasni vojvoda Tolović. Zaključak je komisije da je vatra nastala u velikoj dvorani i pod kupolom, ali da je potpuno sigurno da se radilo o »...atentatu na hrvatsku narodnu imovinu«. Počinitelji nisu nikada pronađeni ni kažnjeni. (NV, 203, 2. 9. 1928., 1 - Istraga o atentatu na Seljački dom).*

⁴⁴ NV, 213, 15. 9. 1928., 6 - *G. Akcija Seljačke sloge u Podravini.*

⁴⁵ NV, 202, 1. 9. 1928., 3 - *Sa sjednice Oblasnog odbora Zagrebačke oblasti 31. 8.*

⁴⁶ NV, 204, 4. 9. 1928., 7 - *Konferencija za unaprjeđenje seljačkoga kućnog obrta 5. 9. u maloj saborskoj dvorani.*

⁴⁷ *Kada je Stjepan Radić umro, uključilo se više umjetnika u izradu njegova lika. Najpoznatiji je spomenik Mile Vood podignut u Petrinji koji ima svoju povijest. No poprsje je izradio i Segher (Narodni val, 189, 17. 8. 1928.)*

a bile obezvrjeđivane. Mara je sa svojom grupom prikazala na daruvarskoj gospodarskoj izložbi 9. rujna 1928. kako se izrađuje laneno platno i koji su narodni motivi.⁴⁸

Osobito je slavlje priređeno u Basaričekomu selu (pusti Okrugljača kod Špišić Bukovice) gdje je podignut prvi spomenik žrtvama u Narodnoj skupštini. Mara je na tom otvorenju 30. rujna 1928. imala veliku ulogu. Govorili su Mijo Stuparić, Jure Valečić, dr. Juraj Krnjević, ali i Josip Šilović. U Basaričekomu selu podignut je lijep slavoluk, a goste je pozdravio Ivan Hajduković. Tom je prigodom održan i prvi kongres kolonista koji je trajao četiri sata. Kolonisti su isticali potrebu osnivanja novih kolonija i zanemarivanje zabrane koloniziranja seljaka sjeverozapadne Hrvatske u Slavoniju, Baranju i Bačku.⁴⁹ Novosel je istaknuo važnost »sitnog rada« koji je zapravo vrlo važan. Na taj sastanak došli su kolonisti iz Stubice, Primorja, Prigorja, Ličani, dakle svi koji su tražili bolje mogućnosti života izvan svoga rodnog kraja, odnosno bio je to odraz Radićeve akcije za povezivanje oblasti u kojima su oblasne skupštine 1927. i 1928. imale znatan udio zastupnika iz redova HSS-a.⁵⁰

U Sisku je u listopadu 1928. priređena velika izložba. Bila je izložena i narodna nošnja majke Stjepana Radića. Tu su izložbu organizirali Hrvatska žena, Jugoslavenska žena i Židovsko gospojinsko društvo.⁵¹ Zanimljivo je da je na banketu poslije otvorenja izložbe Svetozar Pribičević preuzeo onu ulogu u zaštiti žena koju je prije imao Stjepan Radić. Prigovorio je da nema dovoljno žena na banketu i da Seljačko-demokratska koalicija »traži potpunu ravnopravnost žene s muškarcem«.⁵²

Međutim, seljačke žene, prezauzete obavezama u obitelji, domu i na njivi, nisu mogle raditi i na polju i u kulturi cijelu godinu. Ponovno ih istiskuju žene istaknutih stranačkih vođa HSS-a. Ženska organizacija HSS-a 16. studenoga 1928. sazvala je i 21. studenoga 1928. održala u Maloj dvorani Hrvatskog sabora osnivačku skupštinu na koju su došle Marija Kumičić i Marija Devčić iz Hrvatske žene, predstavnice Društva Katarine Zrinske te žene iz drugih društava. One su odlučile stvoriti savez svih hrvatskih ženskih društava po uzoru na Savez narodne zaštite.⁵³ Činilo se da će plan uspjeti. Na osnivačku skupštinu saveza 1. prosinca 1928. došle su 83 žene, i to iz Hrvatske žene, Katarine Zrinske, Napretka, Udruženja hrvatskih učiteljica, Materinstva, Lige za zaštitu djece i Hrvatske učiteljice iz Kastava. Skup je otvorila Marija Radić rekavši da treba osnovati savez jer Anica Bedeković i Zlata Kovačević Lopašić »...samovoljno zastupaju hrvatska ženska društva u Beogradu prijedlogom proslave i osnivanja Narodnog ženskog saveza u Beo-

⁴⁸ NV, 217, 20. 9. 1928., 4 - Ovakav narod ne propada! Osvrt na izložbu u Daruvaru. Predsjedatelj izložbe Kuneš izjavio je da je ondje bilo izloženo svakojakog Božjeg dara i ljepote.

⁴⁹ Zdenka Šimončić-Bobetko, Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941., I, Zagreb 1997., str. 157.

⁵⁰ NV, 229, 4. 10. 1928., 3. - Stjepan Novosel, Otkriće spomenika Đuri Basaričeku u Basaričekomu selu. Radić je polovicom 1927. osmislio i kroz osnivanje Seljačko-demokratske koalicije počeo povezivanje hrvatskih oblasti na polju gospodarstva, kulture, prosvjete, prometa, turizma i sve ono što je bilo moguće na osnovi Uredbe o radu oblasti iz 1922. godine.

⁵¹ NV, 245, 23. 10. 1928., 5-6 - Izložba u Sisku.

⁵² NV, 245, 23. 10. 1928., 6 - Banket. Ispričao je kako engleski prijestolonasljednik može preuzeti državu sa 18 godina, a ženiti se može tek sa 24 godine, što znači da je lakše vladati državom nego ženom.

⁵³ NV, 267, 18. 11. 1928., 268; 20. 11. 1928., 7 - Savez hrvatskih ženskih društava.

gradu«. ⁵⁴ Marija Radić izabrana je za predsjednicu na prijedlog Franjice Majer, supruge Milutina Majera, tajnika grada Zagreba. ⁵⁵ Mara Matočec nije bila uključena u taj rad. Mare nema ni na pouzdaničkom sastanku ženske organizacije HSS-a u Zagrebu 17. prosinca 1928. koji se održao u kući Josipa Krkača, rodom iz Koprivnice. ⁵⁶

No ipak je bilo ljudi u vodstvu HSS-a koji su znali cijeniti Maru Matočec. Među njima je na prvome mjestu Juraj Krnjević. Dr. Juraj Krnjević bio je 1927. i 1928. oblasni zastupnik za varaždinski kotar, ali je rodom iz Ivanić Grada te je kao predstojnik Odjela za socijalnu pomoć u Oblasnom odboru Zagrebačke oblasne skupštine pratio i pomagao rad Mare Matočec. ⁵⁷ Krnjević je očito jako volio Maru kada joj je pisao iz emigracije. ⁵⁸

Mara Matočec u tom razdoblju širi svoj repertoar. Upoznaje narodne pjesme koje se pjevaju u okolici Virovitice. ⁵⁹ Sa svojom malenom skupinom pjevačica i plesačica putuje po okolici i svuda izaziva divljenje.

4.

Preko Seljačke sloge Mara Matočec kroči na put politike. Velika svjetska kriza i šestosiječanjska diktatura te zabrana okupljanja naroda mnogim društvenim osobama pale su veoma teško. Mara je pratila kako se društvo sve više raslojava, prodaju se stare šume u besćenje ⁶⁰ te kako narod teško živi, nemajući hrane do nove žetve i bavi se svim i svačim kako bi pribavio novac do nove žetve. Kao nikada prije mnoge su se žene počele baviti ručnim radom i tkanjem, a muškarci su se bavili kirijašenjem, sječom drva i nadničarenjem. ⁶¹

Treba istaknuti da Seljačka sloga nije bila zabranjena pri proglašenju šestosiječanjske diktature, ali nije bilo moguće javno djelovati. Nakon više godina potajnog rada buknuo je život Seljačke sloge 1935. godine. Samo je tako moguće razumjeti da je u šest mjeseci 1935.-1936. osnovano čak 228 ogranaka Seljačke sloge, dakle, bilo ih je više 1936. nego 1929. godine. Seljačka sloga postala je najprihvatljivija organizacija za javno djelovanje seljačkih žena u Hrvatskoj, a ni vlast taj rad nije smatrala opasnim, iako se iza društvenog rada često krilo i političko djelovanje. Mara Matočec postaje sve više nositelj političkih poruka HSS-a. U početku glavna aktivnost Mare Matočec teče preko Seljačke sloge, koja je u Koriji obnovljena 6. listopada 1935.

⁵⁴ NV, 271, 23. 11. 1928., 5. K osnivanju Saveza Hrvatskih ženskih društava. Marija Kumičić okomila se na Zlatu Kovačević-Lopašić da je pristajala uz različite ideologije, pa da je bila i pravaš, a sada se gura u Narodnu zaštitu. Prof. Truhelka predložila je da se izradi rezolucija kojim se osuđuje istup Zlate i sastavljeno je 21. 11. 1928. otvoreno pismo koje su potpisale Vilma Tomašić, Jelisava Hanek, Anka Peklić, Marija Radić, Milka Pogačić, Jagoda Truhelka, dr. Zdenka Smrekar, Jelka Borbat, Olga Barić, Marija Devčić, Marija Gojmerac, Ljubica Hećimović, Gizela Hitrec, Zlata Kvaternik, Franjka Mayer, Franjka Matasović, Ana Miletić itd. Dakako, Mare Matočec tu nema. D. Bedeković i Zlata Kovačević-Lopašić negirale su da su u Beogradu zastupale hrvatske žene, no članak objavljen u *Politici demantira ih* (NV, 275, 28. 11. 1928., 2 - D. Bedeković i ...). Jugoslavenski ženski savez osnovan je i djeluje kontinuirano do Drugoga svjetskog rata (*Pravila jugoslovenskog ženskog saveza, Beograd, 1933., Privrednik, str. 11.*)

⁵⁵ NV, 318, 28. 12. 1928., 5.

⁵⁶ NV, 309, 20. 12. 1928., 6 - Ženska organizacija HSS-a u Zagrebu. Na tom je sastanku bilo 15 najaktivnijih žena i predsjedala je Fana Hav, potpredsjednica je bila Reza Brestovek, tajnica Milica Bukovina, a blagajnica Janica Krkač ml. Zaključeno je da treba osnovati žensku organizaciju HSS-a u Zaprešiću, NV, 35, 27. 8. 1928., 4 - Ženska organizacija HSS-a održava sastanak 28. 8. 1927. u Seljačkom domu.

⁵⁷ Dr. Juraj Krnjević (*Ivanić Grad, 1895. - London, 1988.*), pravnik, tajnik HSS-a i neko vrijeme urednik Radićeva Doma. U Oblasnoj skupštini Zagrebačke oblasti stajao je na čelu Odjela za socijalnu pomoć. G. 1929. otišao u političku emigraciju i vratio se 1939. zauzevši važan položaj u Mačekovoj vladi. Sa Simovićevom vladom otišao u emigraciju, ali zajedno s Mačekom napušta jugoslavensku opciju i nakon Mačekove smrti postaje predsjednik HSS-a.

⁵⁸ Zahvaljujem Mladenu Matočecu, unuku Mare Matočec, koji me obavijestio o ovoj dopisnici koja je u posjedu obitelji.

⁵⁹ *Seljačka sloga, 1937., br. 5, 99-101 - M. Matočec, Narodne pjesme koje se pjevaju u okolici Virovitice.*

⁶⁰ *Seljačka sloga, 1938., 2, str. 43 - M. Matočec, Posjećenju šumi. Pojačanu eksploataciju šume Mara Matočec doživljavala je kao veliku tragediju iako nije ništa znala o održivom razvoju.*

⁶¹ *Seljačka sloga, 1938., br. 1, str. 14 - M. Matočec, Naše zukalje i trlje.*

nakon što je 1929. prekinula rad. Bila je to prva organizacija u Slavoniji koja je obnovila rad poslije diktature.⁶² Nakon mjesec dana bio je osnovan ogranak i u Dežanovcu Gornjem pokraj Daruvara, gdje je postojala organizacija još od 22. siječnja 1928. Potkraj listopada 1935. ponovno je počeo izlaziti glavni list HSS-a pod nazivom *Seljački dom* sa sloganom »Vjera u Boga i seljačka sloga«, »Budimo svoji na svom, branimo složno hrvatski dom«, »Sav je poštenu svijet za narodnu suverenost« i »Iz pravice i mira sloboda izvire«. Taj list izvještava o političkim te o organizacijama Seljačke sloge, o gospodarskim akcijama te je svakako centralno glasilo HSS-a. U njemu je pisala i Mara Matočec. Naime, zbog članka »Hrvatsko pitanje«, u kojem je iskazano da narod traži ono što mu pripada, vlast opet počinje sa zapljenama lista pa je trebalo pribjegavati porukama u prikrivenoj formi, tj. ezopovskom jeziku, a tu su Marini članci i pjesme bili vrlo pogodni.⁶³ Dr. Maček je s pravom ocijenio da vlast neće biti tako oštra prema Mari Matočec ako krene malo oštrijim kursom, pa je ona u članku »Čija zemlja, onoga i domovina« oživila uspomenu na dr. Đuru Basaričeka, ali isto tako upozorila na potrebu prave kolonizacije i indirektno prenijela političku poruku iz cenzuriranog broja.⁶⁴

Mješoviti zbor Koriije otpjevao je 13. veljače 1936. u virovitičkom hotelu Lazić na proslavi dana Matije Gupca i Ante Radića pred punom dvoranom Marinu pjesmu »Pozdrav hrvatskom narodu«, a Marina snaha Polda Matočec recitirala je njezinu prekrasnu pjesmu »Zimzelen«. Rade Smiljanec recitirao je Marinu proslavljenju pjesmu o Antunu Radiću, a onda je Ivan Hrtka održao podulje predavanje o Matiji Gupcu i Antunu Radiću. Izveden je i »Matija Gubec« Mare Matočec, koji je postao glavni igrokaz na danima obilježavanja sve do 1940. godine te je izveden više nego »Gubec beg« Marije Jurić Zagorke.⁶⁵ Četverosatna priredba ponovljena je u dvorani Lazić 15. ožujka 1936. i za građanstvo te je dvorana ponovno bila puna, a Mara Matočec, koja je bila »duhovni vođa ogranka Sloge«, govorila je o Seljačkoj slozi te iskazala radost što narodna inteligencija radi s narodom. Cijelu izvedbu Mara je sama uvježbala te su gledatelji bili zadivljeni prirodnošću glume izvođača.⁶⁶ Poslije je održana zabava uz svirku tamburice koja je trajala do jutra, a prihod je bio namijenjen gladnima u pasivnim krajevima.⁶⁷ Izvanredan uspjeh te izvedbe u Virovitici ponukao je ogranak u Koriji da organizira 12. srpnja 1936. proslavu Zadrugnog dana, zapravo obilježavanje kolonizacije Koriije. Poslije predavanja o zadrugarstvu i ondje je izveden igrokaz »Matija Gubec«, a mješoviti zbor otpjevao je nekoliko narodnih pjesama te je ponovljen program iz Virovitice. Igrokaz »Matija Gubec« izveden je i u Narodnom kazalištu u Osijeku 4. listopada 1936.⁶⁸ Taj Marin igrokaz izveden je češće nego »Gubec beg« Marije Jurić Zagorke te historijski igrokaz »Pred prijestoljem prvoga kralja« ili »Na Duvanjskom polju« Zdenke Smrekar.⁶⁹ O Marinu igrokazu govorilo se u Osijeku kao o manifestaciji novog duha, odnosno zajedničkoj akciji svih žena na podizanju naroda. Zaredala su gostovanja te je 15. kolovoza 1936. igrokaz izveden u Krapini, dan poslije prije podne u Bedekovčini, a poslije podne u Stubici, što je istodobno značilo i obnavljanje veza nekih korijjskih kolonista s rodnim krajem. Korijjski se ogranak nastavio dokazivati na smotri u Virovitici 23. 8. 1936. na kojoj se skupilo sedam ograna naka Sloge iz virovitičkog kotara.⁷⁰ Od 1936. do 1940. svake su godine održavane Virovitičke

⁶² Suzana Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925.-1941.)*, Slavonski Brod, 2005., 184.

⁶³ *Seljački dom (dalje SD)*, 3, 12. 11. 1936.

⁶⁴ *SD*, 5, 26. 11. 1936., 7.

⁶⁵ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, n. dj., 282; *Hrvatski list*, 45, 15. 2. 1936.

⁶⁶ *Isto*, *Hrvatski list*, 194, 15. 7. 1936., 4.

⁶⁷ *Isto*, *Hrvatski list*, 79, 19. 3. 1936., 5.

⁶⁸ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 282; *Hrvatski list*, 276, 5. 10. 1936.

⁶⁹ *Ovaj je igrokaz izveden 1936. u Šagu*, S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, n. dj., 261.

⁷⁰ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 281 i 282; *Hrvatski list*, 235, 26. 8. 1936., 4.

smotre i na njima sudjeluju naselja kolonista izvodeći pjesme i plesove svog kraja.⁷¹ Ogranak Seljačke sloge u Koriji javljao se svake godine s novim programom u čijem je sastavljanju Mara bila glavna osoba te su te priredbe bile sve bolje i bolje jer su se izvođači oslobodili treme svjesni važnosti svog rada. U Jugovu Polju 24. kolovoza 1938. prikazan je ponovno igrokaz »Matija Gubec«,⁷² gdje je 10. ožujka 1940. Mara Matočec održala predavanje o važnosti seljačke kulture kao doprinosa svjetskoj kulturi.⁷³

U tom razdoblju Mara Matočec poznata je u Podravini, Hrvatskom zagorju, Prigorju i pridravskoj Slavoniji bar toliko koliko i zastupnici HSS-a. Njezini uradci, pjesme i govori bili su vezani uz život i svakodnevne brige sela. Na selu je još bilo mnogo invalida iz Prvoga svjetskog rada pa je ogranak Seljačke sloge u Šandrovcu izveo u ljeto 1936. njezin igrokaz »Invalid« na kojem je bila i Mara. U Šandrovac su došli seljaci iz okolice, pa i iz Trojstva i Kloštra Podravske.⁷⁴ U ono vrijeme nije se moglo javno i organizirano žalovati za poginulima i nestalim domobranima iz Prvoga svjetskog rata pa je Marin igrokaz izvođen u mnogim mjestima, naišavši na veliko odobravanje, budeći nadu da je možda ipak netko od »nestalih« još živ i da će se pojaviti na kućnom pragu. I doista, još mnogo godina poslije završetka rata dolazili su naši ljudi iz zarobljenništva u Rusiji, ali se neki nisu nikada vratili.

Zahvaljujući Mari Matočec, Korija je postala magnet za okupljanje seljačkih žena. Njezina grupa obilazi mnoga mjesta, a i na njihove priredbe u Koriju dolazi narod iz okolnih sela. Tamburaši, ples i zbor koji je mogao izvesti i složenije arije pribavili su toj korijskoj grupi poseban ugled koji nije jenjavao. Izvode se Marini igrokazi, ali i igrokazi drugih, često anonimnih pisaca. Obilježavaju se dani Matije Gupca i braće Radić, a od 1936. obilježava se i rođendan dr. Vladka Mačeka koji se koristi za okupljanje naroda i političko djelovanje. Zaredala su prosvjetna sijela gdje je Mara Matočec bila vrlo tražena. Čitaju se djela Ante Radića i održavaju sijela, a svaki novi seljački dom otvaran je vrlo svečano i uz prisutnost više ogranaka iz cijelog kraja. Narodno veselje na kulturnoj osnovi bio je prikriiven način Mačekove borbe za vlast uz potporu naroda. To se potvrdilo već na izborima 1935., a još više 1938. kada je Mačekova opozicija izborila apsolutnu pobjedu.

U Zagrebu je 7. lipnja 1936. održana središnja smotra Seljačke sloge i ondje je Mara Matočec prvi put poslije 1928. ponovno javno nastupila, a uz pomoć Rudolfa Matza skrenuta je pozornost zagrebačke javnosti na njezine napjeve. Počeli su pozivi sa svih strana. Ogranak Seljačke sloge iz Velike pozvao je Maru Matočec da drži predavanje kako bi se što više seljačkih žena uključilo u javni život.⁷⁵ Mara Matočec djeluje među ženama kao što je Miškina djelovao među seljcima i može se uočiti izvjestan paralelizam u izboru tema. Mara je 1939. napisala članak »Da li je više opterećena seljačka žena ili radnica«⁷⁶ koji na isti način tretira seljakinju prema radnici kao što Miškina tretira 1936. seljaka i radnika u pjesmi »Radniku«.⁷⁷

Godine 1937. popularnost Mare Matočec, koja je slušače i gledatelje u dvorani znala dignuti na noge, odlučili su iskoristi vođe HSS-a. Mara je bila na Prvome ženskom seljačkom kongresu

⁷¹ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 281; *Hrvatski list*, 236, 26. 8. 1936.; 227, 28. 8. 1938., *Hrvatski tjednik*, 8, 27. 5. 1939.

⁷² S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 282; *Hrvatski list*, 227, 18. 8. 1938., 5.

⁷³ *Hrvatski tjednik*, 13, 30. 3. 1940. Na istom skupu predavala je Jana Falica o Slogi, a dr. Nada Kovačević o seljačkom zdravlju.

⁷⁴ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 1936., br. 11, str. 253.

⁷⁵ *Isto*, 230. Organizaciju Seljačke sloge u Velikoj vodio je tada Ivan Štiglić. Ogranak je uspješno nastupio na smotri u Zagrebu 25. 8. 1940.

⁷⁶ *Seljačka sloga*, 1939, br. 10, str. 317.

⁷⁷ *Miškina, Radniku*, Zbornik hrvatskih seljaka, knj. 1, Zagreb, 1936., str. 199-120.

1937. godine⁷⁸ i izabrana je u glavni odbor Seljačke sloge 1938. Mara Matočec se uključuje i u antikomunističku propagandu. Objavljuje članak »Da li hrvatski seljak može biti komunist?«,⁷⁹ što je zapravo prepričan tekst Miškinina shvaćanja o komunistima. Mara se upućuje i u Bosnu. Poznato je da je Stjepan Radić odmah nakon rata uputio više mladih agitatora da djeluju među Hrvatima i Bošnjacima u Bosni, realizirajući ono što je napisao 1908. u brošuri »Hrvatsko pravo na Bosnu«⁸⁰ te su uputili Maru u Bosnu da djeluje među muslimanskim ženama. To poslanje bilo je puni uspjeh.⁸¹ Mara Matočec bila je oduševljena kako su ju Bošnjakinje (muslimanke) lijepo primile.⁸²

Tijekom cijele zime pripremaju se nove priredbe. Tako su u Virovitici 14. veljače 1937. na svečanoj akademiji u spomen na Matiju Gupca i Antuna Radića August Pavić i Franjo Smiljanec recitirali pjesme Mare Matočec, a u igrokazu »Invalidu« glumili su Poldo Matočec i Mijo Mudrin.⁸³ »Matiju Gupca« Mare Matočec priredio je ogranak Seljačke sloge u Valpovu 12. lipnja 1937., ponovivši isti igrokaz na istome mjestu 1939. godine.⁸⁴

U Glavni odbor Seljačke sloge na skupštini u Zagrebu izabrani su iz Podravine Miškina i Mara Matočec. Zaključeno je da se provode politički neopasne akcije, kao što je obilježavanje godišnjice Seljačke bune Matije Gupca, te da se pokrene izdavanje sabranih djela Antuna Radića jer su njegovi mnogobrojni radovi razasuti po novinama bili već nedostupni, a misli Antuna Radića mnogo su se citirale te njegovi savjeti koristili. Tom je prigodom Mara Matočec člankom »Žene će izvršiti svoju dužnost« pozvala žene i djevojke da se uključe u akciju skupljanja novca da se ta djela izdaju, a onda da ih čitaju.⁸⁵ No pišu i drugi, Mijo Mudrin iz Korije, gdje živi Mara Matočec, objavljuje članak »Kolonizacija je naša goruća potreba«, naglašavajući da se prema analizama Jurja Krnjevića u emigraciju morao u prošlosti iseliti velik broj Hrvata, pa bi to morali i Podravci da nisu bili toliko privrženi svojem domu i rodnoj grudi te su radije živjeli u sirotinji nego da odu preko mora. Krnjević traži novu kolonizaciju uz preseljenje viška stanovništva iz Hrvatskog zagorja i Podravine u Slavoniju.⁸⁶ I Mara Matočec je potkraj 1937. člankom »Uske brazde - guste međe« ponovno pozvala na kolonizaciju.⁸⁷ Na središnjoj smotri 13. lipnja 1937. u Zagrebu Mara Matočec je vrlo zapažena zahvaljujući Matzu, a i Krnjeviću kada se vratio u zemlju. Na poticaj Mare Matočec seljačke žene su se rado uključivale u proslave, smotre i zabave. Mara Matočec rado je govorila o svojim reminiscencijama na susrete s braćom Radić i bila je jedna od rijetkih seljakinja koja je s njima bila u direktnom dodiru. G. 1938. počinje se izvoditi Marin igrokaz »Matija Gubec« na danima Matije Gupca i Antuna Radića, pa je tako izveden u lipnju 1938. i u Slavonskom Kobašu.⁸⁸ U Trpinskoj je taj igrokaz izveden na prosvjetnom sijelu 21. kolovoza 1938.⁸⁹

⁷⁸ *Seljačka sloga*, 1937., 8, str. 194-195.

⁷⁹ *SD*, 3, 18. 1. 1940, 4.

⁸⁰ *U borbi za glasove dr. Vladko Maček posegnuo je za tom idejom te je, mimošavši zabranu beogradske vlade iz 1924. koja nije dopustila da Hrvatska republikanska seljačka stranka djeluje u Vojvodini, prekršio tu odluku prešavši granice Savske banovine.*

⁸¹ *Seljačka sloga*, 1937., br. 10, 235-237 - M. Matočec, *Dojmovi s puta po Bosni*; *Seljačka sloga*, 1939., br. 6, 152-154 - M. Matočec, *Moj put po Bosni*.

⁸² *SD*, 43, 7. 10. 1937., 2-3.

⁸³ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 282; *Hrvatski list*, 48, 17. 2. 1937., 3.

⁸⁴ *Isto*, n. dj., 263 i 264; *Seljačka sloga*, 1937., br. 4., 94 i 1939., br. 5, 131.

⁸⁵ *SD*, 11, 11. 3. 1937., 4.

⁸⁶ *SD*, 24, 3. 6. 1937., 4.

⁸⁷ *SD*, 55, 16. 12. 1937., 3.

⁸⁸ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 236.

⁸⁹ *Isto*, 285.

Glavna skupština Seljačke sloge održana je u Zagrebu 13. veljače 1938. i na nju je došlo 1200 delegata, a u Glavni odbor Seljačke sloge ponovno su izabrani Miškina i Mara Matočec. Dogovoreno je da se smotre Seljačke sloge dislociraju, odnosno da se smotra 12. lipnja 1938. treba održati na Duvanjskom polju gdje je po predaji krunjen kralj Tomislav, 14. kolovoza na Ceceli iznad Drniša i Knina gdje je po predaji održan sabor kralja Zvonimira, a treća, i dakako najveća smotra, trebala se održati 28. kolovoza 1938. u Zagrebu. Na svim tim smotrama uvijek ima i Podravaca. Tako su na Duvanjsko polje autobusom Seljačke sloge otišli Miškina, Mara Matočec i Petar Maderić.⁹⁰

I u glavnom gradu Savske banovine Zagrebu osjeća se stalna prisutnost Seljačke sloge. U Pučkom sveučilištu studentskog kluba Prijatelji Seljačke sloge u siječnju 1938. Miškina i Mara Matočec čitaju svoje pjesme.⁹¹ Odlično je prihvaćena *Božićnica* za 1938. s člankom Miškine »Mojoj drugarici«. Počeo je izlaziti i časopis *Seljačka sloga* koji uređuju prof. Izidor Škorjač i Rudolf Herceg i gdje nezaobilazno nalazimo Miškinine te uratke Mare Matočec. Već u prvom broju *Božićnice* za 1938. Miškina piše članak »Što ima novo«, a u drugom broju Miškina objavljuje članak »Nekoliko uspomena iz slavne prošlosti« uz prisjećanje na Matiju Gupca i Antuna Radića, a Mara Matočec objavljuje pjesmu »Posjećenoj šumi«, što se uklapalo u sve jaču borbu HSS-a za šume koje su se našle u središtu borbe za seljačka prava. Seljački dom izlazi u velikoj nakladi, a svaki broj ima i neku pjesmu ili članak iz Podravine, ali se gotovo svaki tiska dva puta zbog zapljene prvog izdanja, s time da je sada cenzor naredio da se mjesta izbačenih članaka popune novim tekstovima kako bijele praznine ne bi previše upadale u oči. S velikim je oduševljenjem dočekana i prva knjiga knjižnice Seljačke sloge »Seljački svijet«. Bila je to zbirka priča i pjesama »Mladost - radost« na 139 stranica koja je sadržavala 76 pjesama i 24 priče, među kojima je bilo više Miškininih te uradaka Mare Matočec.⁹² Miškina, Mara Matočec i Ljudevit Tomašić te Petar Maderić govore i na Trećoj redovitoj skupštini Gospodarske sloge 7. svibnja 1938. i na njoj su govorili iz Podravine.⁹³

Kulturnim i gospodarskim akcijama Mačekov HSS sve je jači. To pokazuje i proslava Mačkova rođendana na zagrebačkom igralištu Konkordije 1938. godine. Seljačka pjevačka župa Matija Gubec pod vodstvom Rudolfa Matza izvela je komad »Seljački život, seljačka sloga«, inspiriran velikim dijelom izvedbama Mare Matočec gdje su bile ugrađene i melodije koje je ona pjevala. Bila je to zapravo veličanstvena smotra seljaštva na kojoj su nastupili i vatrogasci i Hrvatski skauti, pa i ne čudi što je zaplijenjen cijeli broj *Seljačkog doma* u kojem se o njoj izvještavalo.⁹⁴ Spomendani braće Radić 12. lipnja 1938. proslavljani su vrlo svečano i manifestacije Seljačke sloge mnogo su pomogle Mačekovoj izbornoj pobjedi u prosincu 1938. na parlamentarnim izborima

Mara Matočec bila je osobito aktivna u proljeće 1939. godine, u vremenu kada nije dopuštena politička akcija, iako se znalo da je sporazum Hrvatske i Srbije neminovnost. Seljačka sloga držala je narod u potrebnoj napetosti i iščekivanju. U Zagrebu je 29. siječnja 1939. održana prva javna skupština za pravo žene na pismenost. Glavni ženski govornik bila je Mara Matočec, koja je mnogo spominjala Antuna Radića, a onda je opisala bijedan položaj žena u Dalmatinskoj zagori i Bosni. Opisala je kako ondje djevojčice rijetko polaze u školu. Na tom je sastanku govorila i supruga dr. Rudolfa Horvata Jelisava, tekstilna radnica i komunistkinja Ružica Turković te

⁹⁰ SD, 27, 16. 6. 1938., 3.

⁹¹ SD, 5, 27. 1. 1938., 7.

⁹² SD, 24, 26. 5. 1938., 7; SD, 29, 30. 6. 1938., 4.

⁹³ SD, 22, 12. 5. 1938., 1.

⁹⁴ SD, 32, 21. 7. 1938., 1 i 6; SD, 33, 28. 7. 1938. - R. Herceg, *Zagrebačka smotra*.

Roza Hack u ime židovskih žena.⁹⁵ Marin igrokaz »Matija Gubec« izvodi se 11. ožujka 1939. u kasinu u Slavonskom Brodu, a prihod je išao za gradnju hrvatskog doma u Podvinju.⁹⁶ Marin nastup na smotri u Špišić-Bukovici 21. svibnja 1939. s pjesmama iz rodnog kraja ponukao je Rudolfa Hercega da posebno pohvali korijski ogranak.⁹⁷ U to vrijeme gotovo da nije bilo hrvatskog sela u kojem se nisu priređivala sijela, čitala djela Antuna Radića, gradili seljački domovi i otvarale čitaonice i organizirale zabave. Po uzoru na Maru Matočec uradci nadarenih žena ponovno nalaze svoje mjesto u tisku Hrvatske seljačke stranke i Seljačke prosvjete, a počeli su djelovati i podmladci ogranaka Seljačke sloge na kojima se vježbalo sviranje tambura i pjevanje. Uobičajilo se na zabavama pjevanje u stilu narodne pjesme i mnoge žene bile su vrlo vješte u stvaranju stihova kojima su se slavili ljubav, priroda i život na selu. Igrokaz »Matija Gubec« Mare Matočec izvodi se na prosvjetnom sijelu 12. veljače 1939. i u Nuštru⁹⁸ te se time Mara Matočec prvi put ubacuje u vinkovački krug u koji do tada kao Podravka s ekavskim govorom nije imala pristup, pa su seljaci ikavci prigovarali kada su čuli kako oni kažu »lošu ekavicu«.⁹⁹

Središnja smotra u Zagrebu 11. lipnja 1939. bila je iznimno kvalitetna jer su se prije održale pokrajinske smotre, ali su Slavonci privlačili više pozornosti zbog svoje bogate nošnje. Deset dana nakon toga velikog okupljanja u Zagrebu u mnogim su mjestima održane zadušnice u spomen na pogibiju dr. Đure Basaričeka i Pavla Radića. U Zagrebu su zadušnice lipanjskim žrtvama održane u katedrali, a Mara Matočec objavila je pjesmu »U spomen trima mučenicima«.¹⁰⁰ Na selu se rado čita članak Mare Matočec »Za rođendan braći Radićima« u kojem Mara opisuje kako su Radići išli od sela do sela, budili, govorili i radili, jer »...da samo čitanje i govorkanje malo vrijedi«.¹⁰¹

Nakon sklapanja sporazuma Cvetković - Maček i formiranja Banovine Hrvatske aktivnosti su bile još bolje jer je sada Seljačka sloga dobila ne samo legitimitet nego i punu potporu vlasti. Seljačka kultura počela se cijeniti kao velika dragocjenost. Čitaju se s velikim oduševljenjem sabrana djela Antuna Radića i uopće mnogo se cijeni ono iskustvo koje je stekla Mara Matočec suradujući u pokretu Stjepana Radića. No selo dobiva i mnogo pomoći od stručnjaka. Branimir Bratanić predstavlja bolje orače sprave, a reklamira se i novi tkalački stan Seljačke sloge na kojem se tkalo mnogo brže i bolje pa je kampanja za izradu lanene odjeće bila jednako jaka kao i borba protiv nepismenosti. Već 27. kolovoza 1939. korijska grupa sudjeluje na smotri u Bjelovaru.¹⁰² I na središnjoj smotri u Zagrebu 24. rujna 1939. Mara ima dostojno mjesto. Mara Matočec uvijek je na čelu akcija koje se bave skupljanjem hrane za Hercegovinu, a međusobno pomaganje kolonista u Koriji je pravilo. Seljaštvo je očekivalo brze promjene nakon stvaranja Banovine Hrvatske. U zemlju se vratio dr. Juraj Krnjević, koji je deset godina boravio u inozemstvu i koji se sjećao Mare Matočec iz preddiktatorskih vremena pa joj se povremeno i javljao iz inozemstva. Mara Matočec napisala je u povodu njegovog povratka pjesmu »Opet si među nama«, a oduševljenje je izrazio i Miško Medved iz Većeslavca kod Sokolovca.¹⁰³ Krnjević je preuzeo i uredništvo *Seljačkog doma* koji postaje glavni list stranke na vlasti, premda su *Narodne novine* po starom običaju i dalje objavljivale uredbu i propise koje je donosila vlast. Uredba o banskoj vlasti

⁹⁵ SD, 7, 9. 2. 1939., 4 - M. Matočec, Sa ženske skupštine.

⁹⁶ S. Leček, Seljačka sloga u Slavoniji, 236.

⁹⁷ Isto, 283 (Hrvatski tjednik, 8, 27. 5. 1939., 3; Hrvatski list, 141, 24. 5. 1939., 6).

⁹⁸ S. Leček, Seljačka sloga u Slavoniji, 288. Igrokaz je izveden na spomendan Matije Gupca i Antuna Radića, a na proslavi je bio i potpredsjednik Seljačke sloge M. Mandić.

⁹⁹ Hrvatski list, 289, 18. 10. 1938., 6.

¹⁰⁰ SD, 26. 6. 1939., 5.

¹⁰¹ SD, 24, 8. 6. 1939., 11.

¹⁰² S. Leček, Seljačka sloga u Slavoniji, n. dj., 283; Hrvatski list, 239, 29. 8. 1939., 7

¹⁰³ SD, 41, 12. 10. 1939., 4.

Banovine Hrvatske objavljena je 14. rujna u *Seljačkom domu*, s time da je već 11. rujna 1939. banska vlast počela djelovati.¹⁰⁴

Ogranak Seljačke sloge u Badljevini organizirao je predavanja Mare Matočec 1939.¹⁰⁵ Godine 1940. Mara Matočec je ime za koje znaju svako selo i svaki seljak i seljanka u Hrvatskoj. Još prije svršetka zime počelo je u Koriji čitanje djela Antuna Radića koja su objavljena u Zagrebu u vrlo velikoj nakladi. Mara Matočec sada postaje zastupnik povratka ljudi na selo. Obilazi sela, govori i savjetuje. U Pepelani je 10. ožujka 1940. održala prosvjetno-zdravstveni sastanak na koji su došle i Jana Falica te doktorica Nada Kovačević. Govorilo se o zdravlju majke i djeteta i ulozi žene u javnom životu.¹⁰⁶ Mara je napisala novi igrokaz u četiri čina »Povratak iz grada u selo« i prva njegova izvedba bila je 25. veljače 1940. u dvorani Lazić u Virovitici, s time da je prihod išao u korist humanitarnoga dječjeg društva Okrilje kojem je tajnica bila kći Đure Basarićeka Amalija.¹⁰⁷ U Habjanovcima je 9. lipnja 1940. svečano proslavljen rođendan braće Radić te su se pjevale narodne pjesme i recitirale pjesme novih seljačkih pjesnika i pjesnikinja, a nakon predsjednika Jakova Bošnjaka, koji je i sam bio pjesnik, govorili su Josip Sitarić i Marija Matočec.¹⁰⁸ No najmiliji je ljudima ipak Marin igrokaz »Matija Gubec«. Istog dana kada i u Habjanovcima izveden je u Martincu Čepinskom i publika je »burno povlađivala« toj priredbi.¹⁰⁹ Mara je 12. lipnja 1940. govorila u Novakima na prosvjetnom sijelu, a izveden je i njezin igrokaz Matija Gubec.¹¹⁰ Ogranak iz Korije nastupa na smotri u Virovitici 16. lipnja 1940. s prikazivanjem svatovskih običaja¹¹¹ te u Kloštru 11. kolovoza 1940.¹¹², a s tim programom nastupa na središnjoj smotri u Zagrebu 25. kolovoza 1940.

Zbog pretjeranog izvoza, a i početka Drugoga svjetskog rata stanje na selu sve je teže. Ponovno se poseže za smotrom narodne kulture, kako bi se narodu dao dokaz njegove kulturne snage i kako bi ga se smirilo zbog teške gospodarske situacije. U Zagrebu je, nakon što je u lipnju priređena smotra u čast braće Radić u Maksimiru¹¹³, održana 25. kolovoza i velika smotra te Prvi hrvatski etnografski kongres na kojem je govorila i Mara.¹¹⁴ Održan je i Drugi prosvjetni sabor Seljačke sloge od 6. do 8. prosinca 1940. i na njemu je Josip Hižman iz Drnja opisao prilike u svom kraju pohvalivši rad Suda dobrih ljudi i zaključivši da narod nema dovoljno zemlje, ali da je »...radin i da teži za prosvjetom«.¹¹⁵ Na godišnjicu sporazuma Cvetković - Maček 26. kolovoza 1940. održana je sjednica Banske vlade i objavljen veliki *Godišnjak banske vlasti Banovine Hrvatske 1939.-1940.* koji je prikazivao uspjehe HSS-ove vlasti u prijašnjoj godini, prikrivajući probleme i nevolje. Objavljena je i Uredba o kotarskim skupštinama i kotarskim upravnim odborima kojima se trebala nastaviti daljnja reorganizacija uprave Banovine odozdo. U kotarske upravne odbore trebali su ući najnapredniji gospodari i Mara Matočec ocijenila je Uredbu ovako: »Posao velik, a valjda i koristan«.¹¹⁶

¹⁰⁴ SD, 38, 14. 4. 1939., 7.

¹⁰⁵ S. Leček, *Seljačka sloga*, n. dj., 224.

¹⁰⁶ S. Leček, *Seljačka sloga*, n. dj., 285.

¹⁰⁷ Isto, 283, *Hrvatski tjednik*, 9, 2. 3. 1940., 4 o 11. 16- OOO- 104« - 3, *Hrvatski list*, 59, 29. 2. 1940., 9. Glume M. Mubrin i P. Matočec.

¹⁰⁸ Isto, 253; *Hrvatski list*, 161, 12. 6. 1940.

¹⁰⁹ Isto, 256; *Hrvatski list*, 161, 12. 6. 1940.

¹¹⁰ Isto, 231; *Seljačka sloga*, 1940., br. 8-9, 236.

¹¹¹ S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji*, 283; *Hrvatski tjednik*, 26, 29. 6. 1940.

¹¹² Isto, *Seljačka sloga*, 1940., 8-9, str. 238.

¹¹³ SD, 25, 20. 6. 1940., 7.

¹¹⁴ SD, 36, 5. 9. 1940., 2 - Mara Matočec, *Nakon glavne smotre Seljačke sloge u Zagrebu*.

¹¹⁵ SD, 50, 12. 12. 1940., 3.

¹¹⁶ SD, 35, 29. 8. 1940., 1 - Prva godišnjica sporazuma i Banovina Hrvatska; SD, 42, 17. 10. 1940., 5 - Mara Matočec.

Priredba Seljačke sloge održana je 11. kolovoza 1940. I u Kloštru u sjeni lipa i pred crkvom načinjena je pozornica ukrašena zastavama, a na proslavu je došlo oko tisuću ljudi. Smotru je otvorio prosvjetni povjerenik za đurđevački kotar Luka Kovač. Nastupili su mnogi zborovi, među ostalima Kalinovac, koji je izveo skladbe »Sadila sam bora« i kolo »Lova drži Joso generale«, »Zelena mala dubrava«, kolo »Igrali su mladi vrani konji« i »V polju vrčak ograđen«. Pitomača je izvela pjesmu »Lepa moja livada zelena« i kolo »Prvo leto jesam služil«. Korija iz okolice Virovitice, gdje je živjela Mara Matočec, izvela je pjesmu »Falen buđi Ježuš Kristuš«, »Majka rano vstala« i »Šetal se Ivan po zlatnom mostu«. Iz Podravske Sesveta, koje i nisu imale ogranak Seljačke sloge, izvedena je pjesma »Oj, sesvetske livadice«, »Oj, djevojko, duša moja« i kolo »Savila se bijela loza vinova«. Nastupio je i zbor iz Lozana. Mara Matočec održala je kraći govor, a iz Zagreba je od središnjice Seljačke sloge smotru pratila Darinka Lukačević. Zaključeno je da je narod zanemario nošnje i da treba poraditi na tome da se obnove jer su samo djevojke iz Lozana, Korije i Kalinovca došle u njima, i to dosta skromnima u odnosu na one iz bogate Slavonije.¹¹⁷

5.

Povlačenje. Dogovoreno je da se 9. veljače 1941. održi prosvjetni sabor u Koprivnici za Gornju Podravinu, tj. koprivničko, ludbreško i đurđevačko područje. Koprivnica je, dakle, u tom vremenu neosporno centar Podravine koja se sve više formira kao jedna politička i gospodarska cjelina. Na taj sabor došlo je oko 200 prosvjetnih radnika, većinom predstavnika ogranaka i članova Seljačke sloge. Domaćin je bio Stjepan Prvčić, kao prosvjetni povjerenik Seljačke sloge za Koprivnicu, a pomagao mu je predsjednik kotarske organizacije HSS-a za Koprivnicu Franjo Gaži. Iz Zagreba su došli prof. B. Bratanić, dr. Nada Kovačević i student Sabljar. Raspravljalo se o mnogim temama, primjerice o uključivanju žena i mladeži u prosvjetni rad, o osnivanju novih ogranaka Seljačke sloge, a reklamirala se i Mala knjižnica Seljačke sloge te su brošurice o braći Radić i Seljačkoj slozi razgrabljene i raznesene u domove diljem Podravine. Sjećam se da se takva brošura pojavila i u našem domu zajedno s onom o Seljačkoj buni Matije Gupca. Ona o seljačkoj buni bila je crvena, a o braći Radić plava. Tražilo se da se povede veća briga o očuvanju narodne seljačke kulture, ali da se ne zanemare ni problemi seljačkoga gospodarstva u sadašnjosti. Tijekom dana izredali su se mnogi govornici. Izvještaj za koprivnički kotar podnio je Stjepan Prvčić, za Ludbreg Kranjec a za Đurđevac Luka Kovač. U ime političkih organizacija govorio je Petar Mađerić iz Virja za đurđevački kotar, F. Gaži za koprivnički, a općinski načelnik Ferdinandovca i Triplat iz Malog Bukovca pohvalili su se uspješnim djelovanjem organizacija Seljačke sloge na svom području. Sudionicima ovog sabora obratili su se i Miškina i Mara Matočec.

Seljačka sloga djeluje do zadnjeg časa Kraljevine Jugoslavije. Ogranak Seljačke sloge u Koprivnici je 25. siječnja 1941. održao veliko prosvjetno sjelo u tek dovršenoj velikoj gimnastičkoj dvorani Pučke škole pokraj crkve i izveden je dramski komad »Invalid« Mare Matočec u režiji ravnatelja pučke škole Kazimira Sabola te deklamirana Miškinina i Fundurićeva djela, a pjevački zbor izveo je narodnu pjesmu »Sejali smo bažuljka«. Dogovoren je Sabor za sva tri podravska kotara u 1941. i još u ožujku 1941. održana je godišnja skupština ogranka.¹¹⁸

Drugi svjetski rat bio je najkrvaviji na našim prostorima u kojem se fronta izjednačila s pozadinom i nitko nije bio siguran za svoj život. Mara Matočec živi u Koriji i drži se one upute dr. Vladka Mačeka da mali moraju pod stol dok se veliki tuku. Mara Matočec kao i Mihovil Pavlek Miškina ne žele se miješati u politiku velikih. No na njima se slomila ona narodna »*Tko nije s nami, taj je protiv nama*«, pa su Miškinu ustaše likvidirale u Jasenovcu 1942. Mara Matočec

¹¹⁷ SD, 33, 15. 8. 1940, 7.

¹¹⁸ SD, 5, 30. 1. 1941., 10; Podravske novine, 6, 1. 3. 1941.; 8, 15. 2. 1941.; 13, 22. 3. 1941.; H. Petrić, HSS, 150.

nije bila ubijena, ali je zaboravljena i doživjela je sudbinu nekih drugih istaknutih članova HSS-a koji su preživjeli rat.¹¹⁹ Odbila je poziv partizana da im se pridruži pa je njezinu ulogu aktiviranja žena preuzela Kata Pejnović, majka patnica, koja je s crnom maramom na glavi dosta sličila Mari Matočec i koja je kao i ona znala govoriti i aktivirati seoske žene i djevojke. Mara Matočec i njezine pjesme ubrzano su padali u zaborav kojemu se nisu otrgnuli ni nakon Drugoga svjetskog rata. Uostalom, Mara Matočec, mirotvorka, nije se mogla pretvoriti u borbenu ženu kakva je bila Kata Pejnović. Napokon su Maru komunisti ostavili na miru zadovoljivši se time što su njezin rad i njezine pjesme pali u zaborav.

6.

Zaključak. Braća Radić su govorila: »*Gdje nema žena i djece, tu nema naroda*«. ¹²⁰ Zbog toga je na njihovim skupštinama uvijek bilo žena, za razliku od pravaša koji su odbijali pravo ženama da budu na političkim skupštinama. Djelomično je to rezultat izbornog zakona jer do 1945. žene nisu imale pravo glasa pa se s njima nije računalo jer one nisu mogle utjecati na izbor političara, osim preko svojih društava.¹²¹ Seljačka stranka, ali i komunisti, računali su na žene. Mara Matočec bila je Radićev čovjek za aktiviranje žena na selu, ali mislim da bi to u modernoj historiografiji trebalo više i bolje istaknuti, uzimajući, dakako, u obzir njezino obrazovanje, sredinu u kojoj je živjela i radila te probleme s kojima se sučeljavala.¹²² Učinila je najviše što je mogla.

Međutim, Mara Matočec umrla je dva puta. Prvi je put pala u zaborav jer su je komunisti otpisali zajedno s Vladkom Mačekom i cijelim HSS-om. Mislila sam da će moja knjiga »Mara Matočec« probuditi zanimanje za tu iznimnu ličnost. No to se nije dogodilo. Danas je ne spominju ni Koprivnica, ni Đurđevac ni Virovitica. Virovitičani sa žaljenjem spominju da je zaboravljena njihova književnica Mara Ivančan Blažeković (1891. - Zagreb, 1968).¹²³ Ali Maru ne spominju. Je li razlog tomu što je Mara bila seljakinja? Ako je i bila seljakinja, bila je iznimna i njezina je zasluga što su seljačke žene počele politički misliti. Poticala je seljačke žene da se uključe u kulturni, prosvjetni i zabavni, ali i politički život. Mara Matočec ponos je ženske seljačke književnosti cijele Podravine do 1941. godine. Ona je pisala, predavala, glumila, poučavala, savjetovala i poticala seljačke žene i djevojke na društveni rad i zauzimala se za njihovo mjesto u društvu.¹²⁴ Mara Matočec ženski je pandan Mihovilu Pavleku Miškini i šteta je što Zvonimir Kulundžić nije napisao knjigu o Mari Matočec kao što je to napisao o Mihovilu Pavleku Miškini. Očito da je to želio učiniti, no nije stigao.¹²⁵ Ponovni zaborav Mare Matočec ponukao me da opet o njoj progovorim petnaest godina nakon izlaska moje knjige. Dakako, spoznaje su mi sada veće nakon mojih i tuđih istraživanja o ženama i mislim da se Maru Matočec ne bi smjelo zaboraviti jer je poput Miškine stajala uz seljački pokret, zauzimajući se za bolji život sela.

¹¹⁹ Zdenko Radelić, *Hrvatska seljačka stranka 1941.-1950.*, Zagreb, 1996., 16-17.

¹²⁰ Mirko Glojnarčić, *Borba Hrvata, Kronika dvaju desetljeća političke povijesti (1919.-1939.)*, Zagreb, 1940., 40.

¹²¹ *A i onda su dobile mogućnost glasovanja samo za jednu politiku, pa zapravo možemo reći da su tek 1990., kada je uvedeno višestranačje, žene dobile pravo glasa i mogućnost da iskazuju svoju političku volju na izborima. Mislim da bi to žene trebale iskoristiti i da bi trebale kao u Francuskoj zauzeti polovicu ministarskih stolica.*

¹²² S. Leček, »*Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila*«, *Hrvatska seljačka stranka i žene (1918.-1941.)*, *Historijski zbornik*, 59, 2006., str. 93-130. *Mara Matočec u ovom se radu spominje vrlo skromno.*

¹²³ *Izabrane teme*, Virovitica, 1996., 149. *Mara Ivančan objavila je u Zagrebu 1924. Čudnovatu priču, ali je napisala dosta priča za djecu i mladež te putopisa.*

¹²⁴ S. Leček, »*Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila*«, n. dj., *Mara Matočec spominje se na tri mjesta kao i moja knjiga, ali se posebno ne izdvaja.*

¹²⁵ *Prema sjećanju Mladena Matočeca, Zvonimir Kulundžić odnio je od obitelji Matočec dosta materijala iz ostavštine Mare Matočec. No spominje ju rijetko i nedovoljno.*

SUMARY

Mara Matočec (Đelekovec, 1886 - Koriža near Virovitica, 1967) was a legend for the peasant women in Radić's movement. Although self-taught she had no peer among urban women in public activity when it came to campaigning and work on the state of rural life. With her natural intelligence and great diligence she attracted peasant women to public life, and drew the attention of politicians in the Croatian Peasants' Party to the importance of women's activity. After Mara Matočec the women of the Podravina region were never again absent from social and cultural activity. Her activity should be regarded in three phases. In the first she wrote poetry about nature and poetry that reflected the political scene. It was in this fashion that the peasant women of the Podravina region learned of the work of the brothers Radić. Mara Matočec, a republican, was upset when Stjepan Radić recognised the monarchy and the Vidovdan Constitution and distanced herself from the party for an extended period. That was the time of her colonisation from Đurđevac to Koriža near Virovitica, thanks to Dr. Đuro Basariček. His tragic murder in the People's Assembly saw Mara Matočec once again become active in the Croatian Peasants' Party. Her intensive activity in culture and education saw its culmination around the year 1937 when she served as a member on the Central Committee of the Peasants' Union and when her works, especially the plays *Matija Gubec* and *The Invalid*, were performed at numerous venues. As a woman and as a peasant Mara Matočec played a campaigning role for the Croatian Peasants' Party in Bosnia. Through short lectures and articles, and through poetry, she is present up to World War II at Peasant Union festivals in Zagreb and at many other peasant gatherings in northern Croatia. Refusing to cooperate with the Partisans, Mara Matočec suffered the fate of many prominent members of the Croatian Peasants' Party. She was forgotten. Her contribution in bringing rural women into cultural, educational, instructional and political activity is nevertheless crucial when considering the history of women and women's movements in Croatia. She was respected by both Antun and Stjepan Radić, and by also Juraj Krnjević, who was indebted to her competence in working among rural women and girls.